

EMBERMENTÉS AZ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁSBAN

Az igazságügyminisztérium, illetve a magyar igazságügyi hatóságok filantrópikus munkája igen széleskörű. Ha az igazságügyi hatóságok egyik célja a bűnök megbüntetése, úgy egyéb céljai is vannak: a javítás és a megelőzés. Az igazságügyi hatóság ott kapcsolódik be a filantrópia munkájába, ahol kinyújtja kezét a bűnöshöz, iparkodik belőle a társadalomra nézve újból hasznos tagot teremteni, ahol a bűnöst megjavítja, minden későbbi bűntől elriasztva, lelkét megtisztítja és ott, ahol körültekintéssel, gondossággal, jóakarattal, megértéssel, szeretettel és önfeláldozással megelőzi a bűnt, a mocsár széléről visszarántja a környezetet, vagy az egyéb adottságok következtében odakerült lelket, kiemeli a bűnös és a bűnözésre ösztönző környezetből a fiatal palántát és azt szerető kézzel, anyagi áldozatok árán is egészséges talajon ülteti el oda, ahol a még meg nem fertőzött palántából tiszta virág fejlődik ki. Az igazságügyi kormányzat és az igazságügyi hatóságok filantrópikus munkájának egyik legnagyobb és legjelentősebb része a *fiatal lelkek megmentése*, a kriminálpedagógia, az erkölcsileg veszélyeztetett, vagy a már bűnös fiataloknak pedagógia hatásokkal való nevelése, jó útra térítése.

A FIATALKORÚAK BÍRÓSÁGA.

A fiatalkorúak javítására és nevelésére, a bűnt elkövetett fiatalkorúnak a helyes útra való visszavezetésére vonatkozó intézkedések Magyarországon két törvényen nyugszanak: az 1908. évi XXXVI. és az 1913. évi VII. törvényen. Ez a két törvény szabályozza a fiatalkorúakra vonatkozó intézkedéseket, ezek alapján működnek azok az állami intézetek, amelyek az erkölcsi defektust kapott fiatalkorút a kriminálpedagógia eszközeivel a társadalom hasznos tagjává kívánják nevelni.

A fiatalkorúak bírósága 1914 január elseje óta működik minden törvényszék és több járásbíróság kebelében. A fiatalkorúak züllésének – mint dr. Németh Péter törvényszeki tanácselnök igen helyesen rámutat – általában két oka van: u. m.: külső és belső. A belső okok: gyengeelméjűség, degeneráltság, pszihopatologikus esetek. Ezek jobbra orvosi kezelésre szorulnak.

A külső okok a környezetben keresendők; alkoholista, vagy egyéb szenvedélyek rabjává lett szülők, bűnöző szülők, erkölcsileg fogyatékos szülők, a neveléssel nem törődő szülők, olyan okok, amelyek gyakran idézik elő a gyermek züllését, erkölcsi fogyatékoságát. A háború és a forradalmak után fellépett bajok, lakáshiány, a szülők gazdasági leromlása, a gyermekeknek idő előtt kenyérkeresetre való utalása szintén a külső eszközök közé tartoznak.

A külső eszközök között, amelyek a züllést gyakran előidézik, el nem mellőzhetők a törvénytelen születés, illetőleg az ebből következő apai, vagy anyai nevelés hiánya, az elvált szülők harca, amelynek során a gyermek nevelése szenved, az ügynevezett ponyvairadalom és általában sok olyan körülmény, amely bizony legtöbbször abból fakad, hogy a gyermek vagy erkölcsileg defektusban szenvedő környezetben kénytelen élni, vagy, ha a környezet

erkölcsileg hibátlan, anyagi okok miatt a gyermek nevelésével kellőképpen törődni nem tud és így a fiatal lélek könnyen az erkölcsi züllés útjára kerül.

A züllés útjára került, vagy a züllés veszélyének kitett gyermeket menti meg az igazságügyi hatóságok legnagyobb szabású filantrópikus munkája, a fiatalkorúak bírósága, illetve az ennek eljárását követő nevelőotthonok, a kriminálpedagógiai nevelés, a fiatalkorúak megjavítása.

A fiatalkorúak bíróságának szervezetét, eljárását, hatáskörét, Ítélezési módját, általában a fiatalkorúak bíróságának egész intézményét dr. Németh Péter törvényszéki tanácselnök, a budapesti törvényszéknél felállított fiatalkorúak bíróságának kiváló vezetője a következő sorokban ismerteti:

Az erkölcsi züllés veszélyének kitett, züllött és bűnöző fiatalkorúakra, valamint a fiatalkorúak bíróságára vonatkozó jogszabályokat Magyarországon az 1908. évi XXXVI. illetve az 1913. évi VII. t.-cikkek szabályozzák.

E törvények alapeszméje, hogy a büntetendő cselekményt elkövetett fiatalkorúakkal szemben nem a megtorlás, hanem a javítás és nevelés a főszempont.

Korhatár a 18-ik életév, amely még kiterjeszhető a 21-ik életév betöltéséig, ha a fiatalorú javítónevelés vagy próbárbocsátás hatálya alatt áll.

Fiatalkorúak bíróságát minden törvényszék és nagyobb járásbíróóságok kebelében állították fel.

E törvényeink értelmében a fiatalkorúak bíróságához tartozó ügyek három kategóriába sorozhatók:

bűncselekményt elkövetett fiatalkorúak és gyermekek elleni eljárás;
züllött és züllés veszélyének kitett fiatalkorúak és gyermekek elleni eljárás;
szülőknek, gondnokoknak, felügyelőknek és gyámoknak a gondozásuk alá tartozó fiatalkorúak és gyermekek személye ellen elkövetett vétségei és kihágásai.

Ezekben az ügyekben a fiatalkorúak bírósága mint egyes bíróság jár el.

A fiatalkorúak törvényszéki tanácsa, amely minden törvényszék kebelében három tagból áll, abban az esetben jár el, ha a cselekmény elkövetésekor 15 évet meghaladott fiatalkorú oly bűncselekménnyel van terhelve, amelyre a törvény halál- vagy fegyházbüntetést állapít meg.

Nem a fiatalkorúak bírósága, hanem a rendes bíróság jár el, ha a fiatalkorú a cselekményt nyomtatvány útján, élete 15-ik évének betöltése után követte el. A fiatalkorúak bíróságánál a közvédat a fiatalkorúak ügyésze képviseli.

A védelmet védőügyvédek viszik. Szükség esetén, ha a fiatalkorúnak védője nincs, védőt hivatalból rendelnek ki.

Az igazságügyminiszter a fiatalkorúak bíróságához a pártfogói tennivalókban jártas férfiak és nők közül pártfogó tisztviselőket nevez ki, akik a bíró utasítására járnak el. Ők készítik rendszerint a környezettanulmányt, végzik a nyomozásokat és ellenőrzik a próbára bocsátottakat, a javító-nevelőintézetekből kísérletileg kihelyezetteket és a fiatalkorúak fogházból kísérletileg feltételeesen szabadságra bocsátottakat. A budapesti fiatalkorúak bíróságánál harminc ilyen pártfogó tisztviselő működik.

A nyomozást rendszerint a fiatalkorúak bírójának vezeti. Jogában áll e célból mindazokat a magán- és hivatalos személyeket megidézni és kihallgatni, akik a fiatalkorúról bárminő felvilágosítást adhatnak.

Szükség esetén a bíróság a fiatalkorút orvosi vizsgálat alá vetheti, őt e célból megfelelő intézetbe helyezheti, vagy környezetéből azonnal eltávolíthatja és valamely alkalmas személy, egyesület, vagy intézet gondjaira bízhatja, sőt joga van a fiatalkorúak bírójának súlyosabb esetekben, vagy ha a fiatalkorú veszélyes, vagy fékezhetetlen természetű, őt a törvényszéki fogház elkülönített osztályában 15 napra elhelyezni és ez az őrizetbehelyezés az ügyész indítványára a törvényszéki takács által meg is hosszabbítható.

Az ügyész indítványának megtétele és a fiatalkorú meghallgatása után a bíróság, ha a fiatalkorú értelmi és erkölcsi fejlődése érdekében bűnösség megállapítását és a büntetés kiszabását nem tartja kívánatosnak, alakszerű tárgyalás nélkül is intézkedhet. Ez esetben a bíró a fiatalkorú javítónevelését, házi vagy iskolai fenyítését (amely utóbbi dorgálásban vagy iskolai elzárásban állhat), egyévi próbárabocsátását, a napnak reggel 8 órájától esti 8 óráig a fiatalkorú megfelelő helyen való őrizetben tartását (career) rendelheti el, szóval nevelőintézkedéseket tehet, vagy megszüntetheti az eljárást, ha a cselekmény elenyészően csekély súlyú.

Ha tárgyaláson kívül intézkedni nem lehet, a bíróság alakszerű tárgyalást tart. A tárgyalást a fiatalkorú és az ügyész jelenléte nélkül nem lehet megtartani. Erre az ügyész, terhelt, pártfogók, védő, tanúk és mindazok megidézendők, akik a fiatalkorúra nézve szükséges felvilágosítást adhatnak. A tárgyaláson a nyilvánosságot a bíró belátása szerint korlátozhatja, vagy teljesen kizárhatja. Ha attól lehet tartani, hogy a tárgyalás egyes részletei a fiatalkorúra hátrányos befolyást gyakorolhatnak, a bíró elrendelheti, hogy a fiatalkorú a tárgyalás e részének tartamára a tárgyalás helyiségét hagyja el. Ezirányú határozatokat perorvoslással megtámadni nem lehet.

Az ügyész előterjesztése után a bíróság a fiatalkorú ellen vagy a fentemlített nevelőintézkedések egyikét alkalmazza, vagy dorgálást, fogházat, államfogházat (custodia honesta), elzárást vagy pénzbüntetést alkalmaz, vagy a vádlottat felmenti.

A fiatalkorúak bíróságának véghatározatai ellen fellebbezésnek van helye. A fiatalkorú személyére vonatkozó határozatok ellen használt fellebbezésnek a határozat végrehajtására nincs halasztó hatálya: a fiatalkorúak bírója azonban, ha a fiatalkorú érdekében kívánatos, a végrehajtást felfüggesztheti. Ha azonban az ügyész fellebbezést nem jelent be, a többi jogosult csak akkor fellebbezhet, ha a bíróság javítónevelést, fogház-, államfogház- vagy elzárásbüntetést alkalmazott.

Az egyes bíró határozata ellen a törvényszéki tanácshoz, a tanács határozata ellen a kir. ítélőtábla e célra kijelölt háromtagú tanácsához lehet fellebbezni, amely végsőfokban határoz.

A próbárabocsátás abban áll, hogy a bíróság a fiatalkorút megfelelő figyelmeztetés után egyévi határidőre szigorú szabályokhoz kötött felügyelet alá helyezi és ellenőrzésére nyomban pártfogót jelöl ki, aki a fiatalkorú magaviseletéről időközönként a bírónak jelentést tesz.

Ha a próbaév kifogástalanul telt el, a bíróság az eljárást végleg megszünteti. Ellenkező esetben a bíróság a fiatalkorút, ha súlyosabb cselekményt követett el, vagy javítónevelésre, vagy fogházra ítéli; ha kisebb súlyú cselekményt követett el, vagy erkölcstelen, iszákos vagy csavargó életmódot folytat, vagy egyébként az erkölcsi züllés jeleit mutatja, vagy a felügyeleti szabályokat megszegte, a próbaidőt meghosszabbíthatja, új felügyeleti szabályokat, új pártfogót rendelhet, a fiatalkorút megfeddheti, intézkedhetik, hogy iskolai vagy házi fenyítéket

kapjon, vagy őrizetbe helyezheti (career). Ezek az intézkedések külön vagy együttesen a fiatalkorú betöltött 21-ik életévéig alkalmazhatók.

A javítónevelés legkisebb tartama egy év. A bíró maximumot nem mond ki, a fiatalkorú addig marad az intézetben, amíg meg nem javult, amikor is két évre kísérletileg kihelyezik. Az intézetbentartás tovább mint a fiatalkorú 21-ik életévének betöltéséig nem terjedhet.

A fogházbüntetés legrövidebb tartama 15 nap. Leghosszabb tartama, ha a fiatalkorú a cselekmény elkövetésekor 15. életévét betöltötte és cselekményére a törvény halálbüntetést vagy életfogytig tartó fegyházbüntetést állapít meg, 15 év, ha a fiatalkorú a cselekmény elkövetésekor 15. évét betöltötte és cselekményére a törvény határozott tartamú fegyházbüntetést állapít meg, 10 év, más esetekben 5 év. A fogházbüntetést kizárólag fiatalkorúak részére berendezett fogházakban hajtják végre.

Kihágások esetén, ha a fiatalkorú 15-ik életévét már betöltötte és vagyona, vagy kérése van, 1-100 pengőig terjedhető pénzbüntetéssel is büntethető.

Államfogházbüntetést (custodia honesta) a bíróság akkor rendelhet el, ha a fiatalkorú oly bűncselekményt követ el, amelyre az általános büntetőtörvény szerint ezt a büntetést kell alkalmazni. Ennek minimuma egy nap, maximuma két év. Természetesen a fiatalkorúak bírójára nem köteles ilyen esetben államfogházbüntetést kiszabni, csak kiszabhat, ha azt célszerűnek látja.

Kihágás esetén, mint legszigorúbb büntetés, az elzárásbüntetés is alkalmazható, amelynek maximuma két hónap. Itt is, mint a fogház- és államfogházbüntetésnél, a fiatalkorúakat a felnőttektől elkülönítik.

Aki valamely bűncselekmény elkövetésekor 12-ik életévét még be nem töltötte (gyermek), az ellen büntetés meg nem állapítható, csak nevelő intézkedés tehető.

Ha 12 éven aluli gyermek, vagy bűncselekmény elkövetésével nem gyanúsított 18 éven aluli fiatalkorú erkölcsi romlás veszélyének van kitéve, vagy züllésnek indult, a fiatalkorúak bírósága:

figyelmeztetheti a szülőt, vagy azt, akinek háztartásában él a kiskorú, hogy reá szigorúbban ügyeljen és őt gondosabban nevelje,

utasíthatja a szülőt, a törvényes képviselőt, vagy gondviselőt, hogy a kiskorút megfenyítse, iskolalátogatási kötelességének pontos teljesítésére kényszerítse, az erkölcsi fejlődésre veszélyes környezettől, foglalkozástól, vagy életmódtól visszatartsa,

a kiskorú részére ideiglenesen pártfogót rendelhet, környezetéből azonnal eltávolíthatja, megfelelő más személyre bízhatja, vagy intézetben elhelyezheti.

Mindezt az intézkedést a bíróság akkor is megteheti, ha a fiatalkorúval szemben a nazi-es iskolai fegyelem eszközei hatástalanoknak bizonyulnak, sőt ha a bíróság a fiatalkorú ellen bűncselekmény miatt folyamatba tett eljárást megszünteti, vagy felmentő ítélettel fejezi be.

A bíróság eme intézkedései ellen fellebbezhetnek helye nincs.

Azt a szülőt, gondnokot, vagy törvényes képviselőt, aki a bíróság utasításának eleget nem tesz, száz pengőig terjedhető pénzbüntetéssel büntethetik.

Ha a szülők, gyámok, gondnokok és felügyelők a felügyeletükre bízott gyermekeket csavarogni vagy koldulni engedik, vagy küldik, vagy azok személye ellen könnyebb természetű vétséget vagy kihágást követnek el, ellenük a fiatalkorúak bírósága jár el és őket bűnőségük esetén fogház- vagy pénzbüntetésre ítéli.

A budapesti fiatalkorúak bíróságának működése, illetve munkássága irányt mutathat arra vonatkozólag, hogy az egész országban milyen működést fejt ki a fiatalkorúak bírósága.

Éppen ezért az alábbiakban közöljük a budapesti büntetőtörvényszék, mint fiatalkorúak bírósága lényegesebb statisztikai adatait:

1914.	évben érkezett.....	4749 ügydarab
1915.	””””.....	6067
1916.	”.....	7374
1917.	”.....	9669
1918.	”.....	9353
1919.	””””.....	4720
1920.	””””.....	6542
1921.	””””.....	5598
1922.	””””.....	4793
1923.	”.....	5622
1924.	”.....	4252
1925.	””””.....	3907
1926.	””””.....	3418
1927.	”.....	3600

E kimutatás az elmúlt 11 év alatt kezdetben emelkedő, majd csökkenő irányzatot mutat. Így pl. 1914. évtől 1918. évig fokozatos emelkedést látunk, viszont 1919-ben zuhanászerű a csökkenés, mert az előző év 9353 darabjával szemben csak 4720 ügy érkezett.

Ez a nagyarányú csökkenés azzal magyarázható, hogy 1919-ben, a bolsevizmus alatt, teljesen felborították a régi rendet és a fiatalkorúak ügyeiben is külön rendeletek szerint jártak el. 1920-ban nagyarányú az emelkedés a fiatalkorúak bíróságánál, mert 6542 ügydarab érkezett be. A következő évtől, 1921-től kezdve fokozatos csökkenés tapasztalható.

Átlagos számítás szerint az ügyek 70–75 százaléka fiúra, 25–30 százaléka leányra vonatkozik.

Azt az emelkedést, amely 1914-től 1918-ig állandóan tapasztalható, bizonyára a háborúnak kell tulajdonítanunk. A családfentartók, a nevelő apák legnagyobb része hadbavonult, a gyermekek jórésze esztendőket töltött apai felügyelet, intelem és útmutatás nélkül, nagyon sok családnál az anya sem ért rá gyermekét nevelni, mert hiszen a bevonult családapa helyett neki kellett a mindennapi kenyérről gondoskodnia. A még mindig elég magas számú esetek további csökkenése a fiatalkorúak bíróságánál kétségkívül erős összefüggésben van a gazdasági és szociális helyzet javulásával. Ha gazdasági viszonyaink javulnak, ha a szociális fejlődés terén újabb lépéseket teszünk majd előre, akkor egyre inkább csökkenni fog a gyermekek bűnözése és züllése.

A budapesti büntetőtörvényszékhez, mint a fiatalkorúak bíróságához 1927-ben 3600 ügydarab érkezett. Bűncselekmények szerint és százalékokban az ügyek a következőképp oszlanak meg:

Közveszélyes munkakerülés és erkölcsi romlás	55
Lopás.....	29
Sikkasztás.....	5
Csalás.....	4.5%
Testisértés.....	4 %
Becsületsértés.....	1.5%
Egyéb cselekmények.....	1 %

NEVELŐ- OTTHONOK, FELÜGYELŐ HATÓSÁGOK

A fiatalokorúak bírósága – mint fentebb kiténik – javítónevelést rendelhet el és e javítónevelés keresztülvitele céljából a magyar állam hat állami nevelőotthont tart fenn és tizenegy magánintézetet segélyez, amelyek mindegyike az erkölcsileg fogyatékos fiatalokorúak befogadására szolgál. Ezek az intézetek a következők:

I. Állami intézetek

Aszód (fiúk számára).....	540 férőhellyel
Budapesti átmeneti (fiúk részére).....	200
Cegléd (leányok számára).....	200
Rákospalota (leányok számára).....	240
Székesfehérvár (fiúk számára).....	150
Összesen:	1.330 férőhellyel

II. Magánintézetek

Lord Weardale-otthon (leányok részére).....	50 férőhellyel
Dunaalmási Kerkápoly-Bodor-szeretetház (fiúk részére).....	60
Ecseri szeretetház (leányok részére).....	40
Esztergomtábor (fiúk részére).....	300
Gyulai szeretetház (fiúk részére).....	70
Kecskeméti Jó Pásztor Háza (leányok részére).....	60
Óbudai Jó Pásztor Háza (leányok részére).....	50
Püspöknádasdi Julianeum-nevelőintézet (fiúk számára) ...	80
Rákospalotai Clarisseum (fiúk részére).....	100
Soproni Széchenyi-szeretetház (fiúk részére).....	50
Szegedi Árpád-otthon (fiúk részére).....	80
Összesen:	940 férőhellyel

Ezekben az igazságügyi intézetekben tehát összesen 2.270 fiatalokorú nyer elhelyezést.

Ezek az intézetek a modern kriminálpedagógia követelményeinek megfelelő személyzettel és alkalmas felszereléssel vannak ellátva. Az intézetekben a testi, értelmi, szellemi és erkölcsi diagnosztikát orvosok és pszichiáterek végzik és irányítják az általuk előírt terápiát, a lélek nevelése és az iskolai tanítás okleveles pedagógusok kezében van letéve, a növendékek ipari, kertészeti, mezőgazdasági kiképzését mérnökök, gazdasági akadémiát végzett gazdászok, ipari művezetők irányítják. Minden javítónevelés alatt álló növendék értelmi fejlettségének, kézi ügyességének, képességeinek és hajlamainak megfelelő hivatásszerű, leginkább ipari kiképzést nyer. Emellett az esztergomtábori és a rákospalotai Katolikus Patronage Szalézi Nevelő-intézetekben a tehetséges növendékek középiskolai tanulmányokat folytathatnak.

A javítónevelés tartama a törvény értelmében legalább egy év, de tarthat egészen a növendék betöltött 21-ik évéig. A nevelőotthonból a növendék csak akkor távozik, ha teljesen megjavult. Lelkibetegségéből kigyógyulva, testben-lélekben megerősödve, kenyérkereső képesítésre felszerelve bocsátják el az intézetből a növendékeket, akik azután így térhetnek vissza a társadalomba.

Az igazságügyminisztérium azonban nemcsak a javítónevelés ideje alatt gondoskodik a hibás útra tért fiatal emberről, hanem az intézeti nevelés befejezése után is rajta tartja kezét a fiataloknál, egyenletti annak a társadalomba való visszavezetését és mellette marad mindaddig, amíg a társadalomban önállóan elhelyezkedni nem tud. Ezt a feladatkört az igazságügyi kormányzat a fiatalok felügyelő hatósága útján gyakorolja.

A felügyelő hatóság az állam és a társadalom összekötő szerve. A felügyelő hatóság munkájában egészíti ki egymást állam és társadalom. A felügyelő hatóság a társadalom különböző rétegeiből toborozott tagjai révén kiegészíti azt, amit az állam a fiatalok bíróságainál és a javítónevelés tartama alatt a fiatalok megmentése érdekében megkezdett. Mikor a fiatal a javítónevelő-intézetet elhagyja, a fiatalok felügyelő hatósága felügyelete alá kerül. A felügyelő hatóság gondoskodik az illető ellenőrzéséről, munkahelyezéséről, kirendeli részére a pártfogót, aki védi őt a kísértésektől, a rossz környezettől, aki előmozdítja testi-lelki továbbfejlődését. A javítónevelő-intézetekből, a fiatalok fogházaiból kihelyezett, vagy a fiatalok bírósága által próbárbocsátott fiatalok minden ügyükben meghallgatásra találhatnak a felügyelő hatóságon. Szóval a fiatalok felügyelő hatósága az erkölcsileg veszélyeztetett, elhagyott és büntetett fiatalokkal szemben aszó legteljesebb értelmében fejti ki patronázi munkásságát. A felügyelő hatóságnak ez a munkája az egyes fiatalokkal szemben éveken keresztül addig tart, amíg arra a fiatalok szükségé van.

A fiatalok budapesti felügyelő hatósága évenként átlag 2000–2500 fiatalok felett gyakorol felügyeletet és viseli azok gondját.

Ilyen felügyelő hatóság Magyarországon ezidőszert kilenc működik, még pedig Budapest, Székesfehérvárott, Debrecenben, Nyíregyházán, Győrött, Sopronban, Pécssett, Szegeden és Gyulán. Az igazságügyi gyermekvédelem fejlődéséről és az állami átmeneti fiúotthon munkásságáról külön fejezet számol be.

FOGHÁZMISSZIÓK, SZOCIÁLIS MISSZIÓK

A fiatalok lelki és testi gondozásán kívül az igazságügyminisztérium filantrópikus gondoskodását a felnőtt bűnösökre is igyekszik kiterjeszteni. A filantrópia mesgyéjén belül esik a fegyintézetekben való bánásmód, mert a bűnös és büntetését fegyintézetben töltő rabbal szemben az igazságszolgáltató hatalom a humanizmus figyelembe vételével is megnyilvánulhat, de éreztetheti a hatalmát az emberbaráti érzelmek minden mellőzésével, szárazon, ridegen a törvény, a paragrafusok betűi szerint. A fegyintézetekben való bánásmód és a sokszor inkább szerencsétlen, semmint szándékosan bűnöző ember sorsának a fegyházban való intézése az illető fegyház vezetőinek egyéni filantrópikus érzésétől függ. Mindenesetre a magyar igazságügyi kormány elvégezte ama feladatát, hogy a fegyintézeteket európai nivóra emelte, ahol gondoskodnak a letartóztatottak testi és szellemi szükségletéről. A börtönök sötét zárkái napközben megnyílnak és a letartóztatott jól felszerelt iparműhelyekben képességének és hajlamának megfelelő foglalkozást üzhet. Minden fegyintézetnek kertészete és mezőgazdasága van és a fegyintézeti kórházak felveszik a versenyt bármelyik közkörházzal.

A letartóztatott megjavításáról, a társadalomba való visszavezetéséről, hozzátartozóiról, családjáról való gondoskodás az igazságügyi kormány filantrópikus munkájának másik nagy része. Ezt a fogházmisszió tagjai végzik, nemcsak az igazságügyi kormány engedélyével, de ennek anyagi és erkölcsi támogatásával is.

A fogházmisszió kettős feladatot lát el. Egyrészt a foglyok erkölcsi megújulásán dolgozik, a bűnöst vissza iparkodik vezetni a becsületes társadalmi életbe, másrészt felkarolja a fogoly családi hozzátartozóit és iparkodik azoknak erkölcsi és anyagi támaszt nyújtani.

A fogházmisszió tagjai meghatározott időközönként a foglyok részére erkölcsnemesítő előadásokat, felolvasásokat tartanak, természetesen a letartóztatási intézet vezetőjének ellenőrzése mellett. A foglyokkal felügyelet mellett beszélgetést folytatnak, meghallgatják a letartóztatott kívánságait, kéréseit és ügyeikben eljárnak. A fogházmisszió tagjai felkeresik a letartóztatott családját, gondoskodnak a felügyelet nélkül maradt kiskorú gyermekek elhelyezéséről. Ha a letartóztatott kitöltötte büntetését, a fogházmisszió igyekszik a társadalomba való visszatérés útját simává tenni. Pénzsegéllyel, étellel, szállással látják el a szabadultat és munkaalkalomhoz juttatják. Ugyancsak a fogházmisszió tagjai a fogházban lévő analfabétákat írni és olvasni tanítják. A fogházmisszió munkáját a különböző patronázsegyesületek, rabsegélyző-egyesületek, a fiatalkorúak felügyelő hatóságának tagjaiból alakult fogházmissziók, lelkeszek, vallástanárok látják el.

E helyen kell emlitenünk a Szociális Missziótársulat működésének egy részét is. A Szociális Missziótársulat magyar alapítás, 1908-ban létesítette Farkas Edith S. M., aki mint főnöknő áll ma is a Missziótársulat élén. A Szociális Missziótársulat munkájának jórészt a gyermekvédelem terén fejt ki és ezt a munkásságát a gyermekvédelemre vonatkozó részben ismertetjük. Itt az igazságügyi hatóságokkal összefüggő tevékenységét vázoljuk.

A Szociális Missziótársulat alapításakor, 1908-ban tulajdonképpen fogházmisszióval kezdte működését és ezt a munkáját ma is a legintenzívebben folytatja. Élénk és jelentős patronázmunkát végez és 1923 óta e téren a következő feladatokat látja el:

Négy nővér állandóan bennlakik a pestvidéki fogházban, ahol világi munkatársak segítségével felekezeti különbség nélkül munkálkodnak a rabok lelki gondozásán, a letartóztatottak családjának segítésén és a szabadult rabok ruhával, anyagi segítséggel való ellátásán. Istentiszteleteket, lelkigyakorlatokat, ismeretterjesztő előadásokat, analfabéta-tanfolyamokat rendeznek a fogházakban, karácsonykor karácsonyfát állítanak és ajándékokat osztogatnak a letartóztatottak között, a rabok családi ügyeiben eljárnak, a letartóztatott betegeket ápolják. A Margitkörüti katonai fogházba hetenként látogatnak el a Szociális Missziótársulat nőverei.

A fiatalkorúak bíróságánál 1916 óta állandó inspekción tartanak, hogy segítsenek a pártfogói teendőik ellátásában. A társulat 1911 óta szociális iskolát tart fenn, amelyben a szociális munkára vállalkozókat neveli, hogy így közvetve is szolgálja az elesettek és a pártfogásra szorulóknak védelmét.

Az úgynevezett iskolanővéri intézmény munkája kétirányú: elsősorban a tanítóes korbán levő gyermekek között környezettanulmányokat végez, s ha itt szociális és erkölcsi bajokat tapasztal, ha azt látja, hogy a környezet károsan befolyásolja a serdülő gyermeket, s ha saját hatáskörében a bajt legyőzni nem tudja, jelentést tesz a fiatalkorúak felügyelő hatóságának, ahol azután megteszik a szükséges intézkedéseket. Második irányú működése, hogy a fiatalkorúak felügyelő hatósága által kijelölt iskolaköteles gyermekeknél az illetékes iskolanővér környezettanulmányt végez, a gyermeket állandóan figyelemmel kíséri és a tőle telhető erkölcsi és anyagi támogatásban részesíti. A fiatalkorúak bíróságánál mindennap egy-egy iskolanővér vesz részt a bírói tárgyaláson, hogy a bíróság elé került gyermeket nyomban erkölcsi támogatásban részesíthesse. Az iskolanővéri intézmény Budapesten rendkívül buzgó működést fejt ki és mindenhol a legnagyobb elismeréssel beszélnek az iskolanővérek tevékenységéről.

Itt kell még megemlítenünk, ha csak néhány sorban is, a különböző patronázsegyleteket: A Katolikus Háziasszonyok Szövetségét, A Leánykereskedelem Elleni Egyesületet, A Gyermekszereket-Egyesületet, amelyek mind résztvesznek az igazságügyi kormányzat filantrópikus munkájában. Már a nevük is mutatja, hogy milyen feladatot és munkakört látnak el és miben iparkodnak emberbaráti tevékenységet kifejteni.

A magyar igazságügyi kormányzat filantrópikus munkásságát ismertették a fentebbi sorok. Aki az emberbaráti tevékenység iránt csak a legkisebb érzéke van, az átlátja, mekkora fontossága és jelentősége van a magyar filantrópia terén éppen az igazságügyi kormány emberbaráti munkájának. Jól tudja ezt Zsitvay Tibor igazságügyminiszter, aki emberszeretetének, izzó melegével, vallásos lelke tiszta érzéseivel nagy tudással és okos megértéssel, a gyengék iránti jóakarattal különös gondot fordít minisztériumának ezirányú működésére.

A magyar igazságügyi kormányzat végzi azt az emberbaráti, szociális és nemzetpolitikai szempontból egyaránt jelentős és hasznos munkát, amellyel megmenti az ifjú lelkeket, megtisztítja bűnétől a bűnös felnőttet, pártfogásába veszi a bűnöshöz közelálló ártatlanokat és míg egyik kezével az igazság pallosát suhogtatja meg a bűnös fölött, addig másik kezét segítőn nyújtja oda a vétkezőnek, hogy ékezet erősen megszorítva, a bűnösből ismét derék és tisztességes tagja lehessen a társadalomnak. Megbocsátani, az elesettet fölemelni, támogatni, a filantrópia igazi feladata és e munka egyrészét végzi a magyar glóbuson az igazságügyi kormányzat.

IGAZSÁGÜGYI GYERMEKVÉDELEM

ÍRTA: LENDVAY BÉLA DR. IGAZSÁGÜGYI NEVELÉSOTTHONI TISZT

Az árva- és szeretetházak, valamint egyéb hasonló intézmények a javítóintézetekkel nemcsak rokontermészetűek, hanem részben céljaikban is azonosak.

Nevelőintézetekkel, konviktusokkal s hasonló jellegű alapítványokkal, habár szórványosan is, de már századokra visszamenőleg találkozunk.

Az első magánárvaház alapítása Kelcz Imre kanonok nevéhez fűződik, ki 1749-ben megvetette a kőszegi árvaház alapját. Az árvaház céljaira később Adélffy Antal táblai elnök 162 ezer koronát hagyott s az intézmény ezidőtől fogva „Kelcz-Adélffy-árvaház” néven vált ismeretessé.

Viszont az első állami árvaházat „Teréz-árvaház” név alatt Mária Terézia alapította 1765-ben Nagyszébenben. A „Teréz-árvaház” tulajdonképpen nem az alapítási évében, hanem 1770-ben épült fel s adatott át rendeltetésének.

Mária Terézia nevéhez fűződő tevékenység hívta életre gyors egymásutánban az árvaházakat és hasonló közjótékonyági intézményeket, melyek áldásos működés mellett csakhamar virágzásnak indultak.

Két évtized leforgása után, messze megelőzve e tekintetben a külföldi államokat, a gyermekkriminalitás kérdése is szőnyegre került az 1792. évi büntető-törvénytervezet kapcsán. Majd 1843-ban ugyancsak törvényjavaslat készült az erkölcsi romlás veszélyének kitért fiataikorúak és fiatal bűnözők megmentése érdekében.

Ez utóbbi törvényjavaslat bizottsági tárgyalása során indítványt tettek aziránt, hogy: „a felállítandó kerületi börtönök székhelyén javítóiskola létesíttessék”.

Sajnos, e két említett javaslat törvényerőre nem emelkedett.

Az 1843. évi javaslat azonban ennek ellenére hatásában eredményesnek mutatkozott. Amellett, hogy jogtörténeti fejlődésünk értékes emelkedésére vall s hirdetője e kor humánus felfogásának, gyakorlati tevékenységére is ösztönzött.

E javaslatétel hatásának tudható be, hogy 1845-ben Karap Sándor, Diószeghy Sámuel és Gönczy Pál agitálása révén megalakult Zeleméren az első javítóintézet, mely szerény keretek között, mindössze 12 növendék-létszám mellett működött.

E nemes példának csakhamar újabb követője akadt Kardhordó József személyében, aki 1847-ben Nyitra vármegyében alapított javítóintézetet azzal a cézzal, hogy ott erkölcsi züllés veszélyének kitett gyermekek neveltessenek, így első sorban magukra maradt árvák, nemkülönbön börtönben sínylődő szülők gyermekei.

E két nemes intézmény közül az első 1849-ben az akkori események miatt, a második pedig az abszolutizmus betiltó rendelkezése következtében megszűnt.

Ezektől az első megmozdulásoktól, illetőleg kísérletektől eltekintve, a fiataikorúak kriminalitása terén úgyszólván mi sem történt, amit ment és magyaráz az a köztudomású tény is, hogy hazánk büntető-jogszolgáltatása terén 1852-ig kodifikált büntető-törvénykönyv nem léteben, főleg a joggyakorlat volt az irányadó. Itt-ott akadtak ugyan törvénycikkek is, ezek azonban hézagok mellett egymással összefüggéstelen viszonyban állottak. Mint-hogy pedig az 1848-ig fennálló rendalkotmány alapján nemcsak az egyes törvényhatóságoknak, de az egyes földesuraknak is jogában állott juriszdikciót gyakorolni, figyelemmel az „urí székek” intézményére, így természetes hazánk büntető-judikatúrájában a fiatalokúak kriminális kérdéseiről kardinálisán összesített mesgyét vágni maguknak nem tudtak.

A magyar büntető-jogszolgáltatás terén az 1852. évi szeptember 1-vel alkalmazásba vett osztrák büntető-törvénykönyv már a fiatalokúakkal való különleges bánásmódot, illetőleg eljárást igénylő kautélákat tartalmazott.

A javítóintézetek állami intézkedéssel létesítendő megszervezéséről azonban egészen az 1878. évi V. t.-c. megalkotásáig nem esett szó. Az e téren mutatkozó hiányokat addig nemes emberbaráti intézmények, árva- és szeretetházak igyekeztek pótolni. Budapesten például körösi és kovásznai Szöts Andrásnak, a nagynevű pedagógusnak vezetése alatt működő „Fővárosi Szeretetház” szerzett idevonatkozólag hervadhatatlan érdemeket.

Az 1878. évi V. t.-c. a kriminális gyermekvédelem kérdését a megvalósulás stádiumába érlelte. E törvény 52. §-a ugyanis kötelezte az igazságügy minisztériumot arra, hogy a börtönreform megvalósítása során a fiatalokúak számára javítóintézeteket létesítsen.

A m. kir. igazságügyminisztérium e feladatának megfelelően csakhamar hozzá is fogott a szervezés nehéz munkájához és a kor követelményeinek megfelelően 1884-ben Aszódon, 1886-ban Kolozsvárott, 1895-ben Székesfehérvárott, 1889-ben Rákospalotán a fiúk s az utóbb említett helyen a lányok számára javítóintézeteket alapított. Majd ez intézményeinek továbbépítéseképen felállította 1902-ben a kassai, a háború előtt pedig a szamosújvári fegy-intézetből alakított javítóintézeteket; végül államosította 1924. évi szeptember 1-én az 1908-ban alapított Katolikus Patronage-Egyesület budapesti átmeneti fiúotthonát.

Az így felállított intézmények, alapításuk időrendi sorrendjében, csakhamar megkezdették szorgos működésüket s a növendékek befogadását (a szamosújvári és az említett budapesti átmeneti fiúotthon kivételével) részint az 1878. évi V. t.-c, részint a kihágásokról alkotott 1879. évi XL. t.-c. alapján, valamint szülői, vagy gyámi kérelemre, nemkülönbön a „felügyelő-bizottság” kérelmére eszközölték az igazságügy minisztérium esetről-esetre történő rendelkezéséhez mérten.

Az idők folyamán az igazságügyi gyermekvédelem munkája mind szélesebb és szélesebb körben irányította magára a közfigyelmet. A közvélemény érdeklődése, melyet az igazságügy-minisztérium ebben az időben helyes propaganda-érzékkel (illusztrált könyvek kiadása, stb.) külön is támogatott, csakhamar beható tanulmányozás tárgyává tette a gyermekkriminalitás kérdéseit. Ennek során felvonultatott komoly statisztikai adatok és egyéb téren eszközölt megfigyelések mind amellet tettek tanúságot, hogy a fiataikorúak kriminalitását életre hívó okokat nagyobb százalékban külső ténykörülményekben kell keresni.

A szegénység, a nyomor, a kellő felügyelet hiánya egyengeti a bűn útját és teszi hajlamossá a fiatal nemzedék nagy tömegét a deliktumok elkövetésére.

Nagyon sok erkölcsileg fogyatékos gyermeket lehetne visszamenteni a társadalomba, ha helyesen és idejében alkalmazott óvintézkedésekkel útját vágnák annak az ösvénynek, melyen a kis bűnöző megindult.

Világosan bebizonyított tény, hogy a helyzeti adottságok, a környezet, a körülmények azok a túlsúlyban lévő tényezők, melyek ható okai a fiataikorúak kriminalitásának.

E kérdések felismerése hívta életre „A büntető törvénykönyv és bűnvádi perrend-tartás kiegészítéséről és módosításáról” szóló 1908. évi XXXVI. t.-c. (Idézve: Büntető Novella, Bn.) II. fejezetében foglalt, fiataikorúakra vonatkozó rendelkezéseket.

A büntetőnovella néven közismertté vált törvény az erkölcsi lejtő útjára sodródott fiataikorúnak *megmentése* és *megjavítása* érdekében korszakot alkotóan előbbre vitte a kérdést.

Az 1878. évi V. t.-c. a bűnt elkövető „gyermeket” felelősségre vonhatatlannak tartotta és ezért azt a felfogást tartalmazta, hogy azt a családja, illetőleg az eddigi környezetében, háborítatlanul kell hagyni. A „fiataikorút” ellenben, redukáltabb mértékben, ^ie ugyanolyan eszközökkel kellett büntetni, mint a felnőttest, ha büntett elkövetésének esete forgott fenn és a fiataikorú „belátta cselekménye bűnösségét”.

A büntetőnovella ellenben a büntettet, vagy vétséget elkövető „gyermeket” (a 12. élet-éven aluliak), ha „eddigi környezetében erkölcsi romlásnak van kitéve, vagy züllésnek indult”, tehát, ha azok a már említett külső ható okok jelentkeznek, otthagyni nem engedi, hanem kiemelve rontó környezetéből, javítónevelésének elrendelése iránt intézkedik.

A „fiataikorúakkal” (kik a 12. évüket már meghaladták, de a 18. évüket még el nem érték, (Bn.16. §) szemben pedig a körülményeket mérlegelő, méltányos formában intézkedik s „próbára bocsátás” esetén pártfogóról gondoskodik olyféleképen, hogy: „a felügyelettel megbízott a fiataikorú magaviseletét állandóan ellenőrzi” (Bn. 22. §). Ami a javítónevelést illeti, e tekintetben is mérföldekekkel távolodik a múlt felfogásától.

A büntetőnovella végrehajtása tárgyában kiadott 27.200/1909. I. M. számú m. kir. igazságügyminisztériumi rendelet 53. §-a expressis verbis kijelenti, nem szabad szem elől téveszteni, hogy az intézet (t. i. a javítóintézet) *nem* büntetés végrehajtására rendelt hely s a növendékek nem bűnhődésre, hanem elhanyagolt vagy megromlott erkölcsük megjavítására és fejlesztése végett kerültek oda. Nagyon fontos intézkedése még a büntetőnovellának a „Fiataikorúak Felügyelő Hatóságának” felállításáról szóló rendelkezése (Bn. 31. §).

„A Fiataikorúak Felügyelő Hatósága, – amint azt dr. Finkey Ferenc koronaügyész-helyettes, egyetemi tanár „A Fiataikorúak Felügyelő Hatóságának feladata és tagjainak munkaköre” című művében írja – egy közbülső szerv az elhagyott és a züllésnek indult, vagy már bűntevővé lett 18 évesnél fiatalabb fiúk és leányok erkölcsi megmentésével és javító-nevelésével vagy fogházbüntetésével foglalkozó elsőfokú szervek (fiataikorúak bírósága, a párt-

fogó tisztviselők és pártfogók, a javítóintézetek *igazgatósága*, a fiatalokúak fogházának tisztviselői stb.) és az ilyen ügyeket legfelső fokon intéző és irányító igazságügy-minisztérium között'.

A fiatalokú bűnözők megmentésére irányuló reformtörekvések, összefoglaló jogszabályokon keresztül, a fiatalokúak bíróságáról szóló 1913.jévi y IL t.-c. (Idézve: Fb.) megalkotásában nyertek végső kicsúcsosodást, mely az 1908. évi XXXVI. t.-c.-kel megindult javítónevelés átszervezéseinek egészen új irányait véglegesen kijelölte. Amit annál is inkább könnyebben sikerült' megtennie, minthogy a magyar gyermekvédelem fejlődésének széles országútján, a büntetőnovellában foglalt állami intézkedések mellett egyidejűleg az átszervezés nagy feladatára önként vállalkozó új munkatársak bukkantak fel.

Ezek a munkatársak a patronázs-egyesületek (Katolikus, protestáns és izraelita) voltak.

A patronázs-egyesületek, melyekre az 1913. évi VII. t.-c. kifejezetten hivatkozik is (Fb. 19. §), ambiciózusan, lelkesedéstől hevítve indultak a küzdelembe.

A munka oroszlánrészét azonban csakhamar a Frigyes kir. herceg és dr. Csernoch János bíboros-Hercegprímás fővédnöksége alatt működő és 1908-ban Pálffy Sándor gróf által alapított „Katolikus Patronage Egyesület” vitte.

E nevezett egyesület első világi elnöke Pálffy Sándor gróf volt, míg az első egyházi elnöki tisztet Gieswein Sándor prelátus-kanonok, országgyűlési képviselő látta el.

Ennek az egyesületnek hathatósabb anyagi forrásai mellett, minden sikerének titka abban rejlett, hogy szerencsés volt Morvay László kir. országos gyűjtőfogházi r. k. lelkész személyében fanatikus és áldozatra kész munkatársat megnyerni.

Morvay László gyors egymásutánban, teljesen új utakon, modern elvek alapján, Budapesten, Püspöknádasdon, Loretomban (Sopron vm.), Znióvárálján és Rákosszentmihályon, a Katolikus Patronage Egyesület megbízásából *javítónevelő intézeteket szervezett*, rendezett be és alapított meg, úgy, hogy ezeknek az intézeteknek gazdag munka-produktuma révén hatalmi tényezővé vált a gyermekvédelem terén a fõnt nevezett egyesület.

A jelenlegi 300 főre berendezett „Esztergomtábori Szalézi Fiúnevelőintézet” alapján a cseh megszállás következtében Znióvárálján részünkre megszűnt s részben menekült intézetnek a jogutóda.

Ugyanígy a jelenlegi „Homoky Beniczky Fiúnevelő Otthon” is az országcsönkítő béke következtében osztrák fennhatóság alá került lorettomi intézet jogfolytonosságából származik. Ezt az intézetet az idők változása következtében előbb Budapestre, majd Homok községbe (Szolnok vm.) telepítették át.

A fõnt említett intézetek közül a legeredetibb, a legértékesebb és működési körénél, valamint jellegénél fogva az országban ma is egyedülálló, a budapesti m. kir. áll. átmeneti fiúotthon. (Amint már más helyütt említettem, 1924. évi szeptember elsején nyert államosítást.)

Ez otthon alapításának kezdő körülményeit Morvay László szentszéki tanácsos, igazgató, „Átmeneti otthonok jelentősége” című cikkében, mely „A Gyermekvédelem Lapja” 1926. évi augusztus-szeptemberi számában (XV. évfolyam, 6-7. szám, 6. oldal) jelent meg, a következőképpen adja elő:

„A Katolikus Patronage-Egyesület megalakulása után néhány hétre történt. Együtt volt teljes számban a vezetőség és sokan a működő tagok közül. Tanácskozás közben megjelent az első konkrét eset, melynek a Patronázsnak a gyakorlat terére kellett lépnie.

A gyűjtőfogházból szabadult egy fiatalokú, aki éveken keresztül majolikagyárban dolgozott s újból ott óhajtott elhelyezkedni. Azt a kívánságát terjesztette elő, hogy a Patronázs

segítse őt szakmája terén munkához. Ilyen gyár akkor csak Pécsen volt üzemben. Hogyan juttassák el a szabadult foglyot Pécsre? Vajon fölveszik-e őt a Zsolnay-féle majolikagyárba? Mi most a teendő?

E jelenet este 7 órakor játszódott le, amikor minden üzlet és hivatal zárva volt. Hová forduljanak ennek a szerencsétlennek az érdekében, mit tegyenek vele, míg Pécsről a távirati válasz megérkezik, míg munkábehelyezése sikerül? A Patronázs vezetői tétován és tanács-talanul néztek egymásra. A vége az lett, hogy mivel a szabadult fiatalok sehol ideiglenesen tető alá juttatni nem lehetett, vissza kellett kísértetni a gyűjtőfogházba három napra, míg a válasz megérkezett, hogy útnak indulhat Pécsre, ahol a Zsolnay-gyárban fölveették.

Ennek a fogházból szabadult fiataloké az esete adta meg az átmeneti otthon létesítésének gondolatát, ez adott lökést arra, hogy annak megvalósításához nyomban hozzá is fogjanak. A Patronázs határozata értelmében nyolc nap alatt Kőbányán egy bérelt villában 10 főnyi befogadóképességgel készen állott az első átmeneti otthon fiúk részére. Mivel a tíz férőhely napok alatt megtelt, Kőbányán más nagyobb épületet béreltek, ahová 25 fiatalok is elhelyezhető.

Az átmeneti otthon a gyermekrendőrségnek és a fiataloké bíróságának nélkülözhetetlen szervévé lett. A távolság miatt azonban nehezen volt megközelíthető, ezért 1910-ben a hatóságok kérelmére és sürgetésére belterületre, a IX., Köztelek-utcai dohánygyári épületbe költözött át. Befogadó képességét 60, majd 80 főre emelte fel.”

A kriminális gyermekvédelem jogtörténeti fejlődése az 1913. évi VII. törvénycikkkel kulminációs pontjához érkezett.

Az imént hivatkozott törvénnyel betetőzött elvek alapján az igazságügyi kormányzat főfelügyelete alatt, melyet nagy körültekintéssel, szakértelemmel és meleg szeretettel dr. Rottenbiller Fülöp h. államtitkár irányít, jelenleg 6 állami és 11 magánintézet működik.

ÁLLAMI ÁTMENETI FIÚOTTHON

Az igazságügyi nevelőotthoni intézmények közül teljes egészében, működésével, tevékenységével és gazdag munkaprojektumával együtt, szólanak arról az intézetről, melyet én, mint jelenleg még egyedülállót, a maga speciális helyzetével és feladatával az igazságügyi minisztérium irányította kriminális gyermekvédelem legfontosabb prevenciós szervének tartok.

Ez az intézet pedig, életrehívójának és megszervezőjének: Morvai László szentszéki tanácsos, igazgatónak vezetése alatt álló m. kir. áll. átmeneti fiúotthon.

A m. kir. áll. átmeneti fiúotthon az elhagyott és erkölcsileg fogyatékos fiataloké ideiglenes, átmeneti elhelyezésére, valamint megfigyelésére szolgál.

A gyermekvédelem kérdésével komolyan foglalkozó minden állami, városi és más közhatalósági, nemkülönben társadalmi szerv igénybevette és napról-napra még fokozottabb mértékben igénybeveszi az otthon közreműködését.

Ide utalja be a fiataloké bírósága a rendőrség által az utcán elfogott, razziaán ös~szedett, elhagyott, csavargó, munkakerülő, bűnöző gyermekeket; ide kerül az eltévedt, a talált, a vonatról lemaradt vidéki gyermek; ide küldik az iskolakerülőket s azokat, kiknek viselkedése az iskolai fegyelemben beleilleszkedni nem tud; ide kerül a műhelyekben és egyéb munkahelyeken fékezhetetlennek mutató; itt van a pörösködő, a válófélben lévő, vagy valamelyik fogházban bezárt szülők gyermeke; meleg otthonra talál helyütt a félárva, akit a mostoha üzött el hazulról; a hadiárva, akiről senki sem gondoskodik; a munkaalkalmat nem találó gyermek, aki munkába elhelyezését várja be az intézetben.

Ezek a szerencsétlen gyermekek legnagyobb részben a szegénység, a nyomor kítaszítottjai, akik a megfelelő nevelés és pártfogó gondoskodás hiányában kerültek az erkölcsi lejtő útjára.

Eddigi rövid életük telve volt szenvedéssel, nélkülözéssel és lemondással. Éppen ezért előző környezetük hatásaként jobbra antiszociális hajlamúak, kik ösztönösen ellenségei a társadalmi rendnek, az önzetlenségből fakadó áldozatkészségnek, a vallásos és hazafias érzéseknek.

Ezért fokozottabban kívánatos, hogy a szebb és nemesebb ideákkal is megismerkedjenek. Érezzék a gyengéd szeretettel közeledő gyámolító kezét, amelyen keresztül lelki átalakulásuk mihamarabb bekövetkezhetik.

A m. kir. áll. átmeneti fiúotthon munkájának megvilágításához hozzátartozik az, hogy a gyermekek legtöbbször piszkosan, sebesen, fertőző betegségekkel inficiáltan, bőrbajjal, trachomával, vérbajjal, tüdővésszel, sokszor lappangó betegségekkel telítve érkeznek az átmeneti fiúotthon falai közé.

Ezért a befogadott fiatalokat érkezésük alkalmával, kivétel nélkül, fertőtlenítő eljárás alá veszik, utána pedig gondos, nevelő oktatásban, szükséghez mérten kórházi ápolásban, orvos-pszichológiai, gyógy- és kriminálpedagógiai megfigyelésben részesülnek.

Az említett növendékek nevelését és oktatását a normálpedagógia keretében eszközölni nem lehet. Ezek nevelésénél úgyszólván egyénileg más és más alkalmazási formát kell a szó legszorosabb értelmében kiigazítani.

Korra, lelkiületre, érzésre és felfogásra nézve annyira különálló e növendékanyag mindegyike, hogy a szellemüknek összhangba való hozása magábanvéve is kemény küzdelmet és fáradságos munkát jelent a pedagógus számára. E gyermekek és fiatalok lelkistrukturájának kedvező irányba való befolyásolása, meghajlítása és megváltoztatása tekintetében igénybe veszi az ismertetett intézet a kriminal-pedagógia és gyógypedagógia nyújtotta eszközök mindegyikét.

Ilyen növendékanyag adottsága mellett a m. kir. áll. átmeneti fiúotthon, mely az országban eddigéleg speciálisan egyedülálló intézmény, fáradságos, az alkalmazottaira nézve idegölő, küzdelemteljes, fontos állam-, nemzet- és társadalomérdekű munkát végez. S bár számtalan, sokszor elháríthatatlannak látszó akadály nehezíti meg lépten-nyomon a munkát, mégis a munkamérleg eredménye súlyosan latba eső produktumokat mutat fel: a pedagógia, a nevelés, az oktatás, a munkabehelyezés, a megfigyelés és a kihelyezett fiatalok további ellenőrzése és istápolása terén.

A sikerekhez vezető lelkiátalakulást előmozdító eszközök sora úgy alakul ki, hogy az intézet nevelési módszere nem a kaszárnya pattogó, parancsokat osztogató, zordon stílusa, – mint azt a francia vagy német nevelőotthonok szisztémájában látjuk, – hanem egyszerű, szelíd, közvetlen, családi jellegű, ahol azonban a fegyelem mégis szilárd alapon áll.

A növendékekkel való érintkezésben mindig azt a hangot keresik, amilyent a jó szülő a jó gyermekével szemben szokott használni.

Az intézet nem a büntetésre, a megtorlásra, hanem a megelőzésre, meggyőzésre, a hibákra való rávezetésre, a jutalmazásra, leginkább pedig a szeretetteljes bánásmódra helyezi a fősúlyt.

Hathatós nevelési eszköz a jó könyv, az ének, a zene, a sport, szórakoztató játékok bevezetése, ismeretkör bővítése, a munkahajlam felkeltése, a természet szeretetének felébresztése stb.

Ezeknek megfelelően van az otthonnak 1179 kötetes könyvtára, négyszólamú énekkara,

38 tagból álló fúvós zenekara, futball csapata, cserkész csapata, levente csapata, önképző köre, hangszórós rádiója; analfabéta-osztálya, normál iskolája, ismétlő iskolája, ipari üzemei, mely utóbbiakban munkaalkalmi lehetőséget nyújtó, szakszerű kiképzésben részesülnek az oda beosztott növendékek.

Az intézetnek ezek az ipari szempontból is szép munkát produkáló üzemei a következők: szabóipari üzem, cipészipari üzem, könyvkötőipari üzem, kosárfonóipari üzem, asztalosipari üzem és lakatosipari üzem.

Szórakozás szempontjából az intézet növendékei télen többek között múzeumokat és képtárakat látogatnak, vasárnaponként ének- és zeneszámokkal fűszerezett műsoros előadásokat rendeznek vagy színdarabokat játszanak; nyáron a szabadban sportolnak, üdülési és tanulmányi kirándulásokat tesznek, egyes csoportok több hétre terjedő nyári táborozásokon vesznek részt. (így az utolsó két év alatt voltak Hegyeshalmon, Tihanyban, Balatonfüreden, Balatonalmádiban, Virius-telepen, Siófokon, Kenésén és Esztergomban.) A Budapesten maradtak a dunai uszodában fürödnek, stb.

A m. kir. áll. átmeneti fiúotthon falai közé a fennálló törvényes rendelkezések értelmében csak 12–18 éves korhatár közötti fiatalok fogadhatók be. Az 1908. évi XXXVI. t.-c. 15. §. 3. bekezdése és az 1913. évi VII. t.-c. 66. §. 5. bekezdése értelmében a „gyermeket” ideiglenes elhelyezés céljából az állami gyermekmenhelybe kell szállítani.

Tekintettel azonban arra, hogy a magyar jogélet fundamentumának lerakásában a történelmi jogfejlődés országútján halad, így az élő-eleven élet szabályozta körülmények kényszerítő erején keresztül, főleg a bírói jogszolgáltatáson át megnyilatkozó szokásjog közbeiktatásával, e tétel a gyakorlatban módosítást szenvedett. Ugyanis a bűnözés és a bűnelkövetés nincs korhatárhoz kötve. A bűnözés sötét magva – bizonyos szempontok figyelembevételét illető törvénytábla korhatár előtt is – felburjánozhatik.

Viszont számtalan olyan esetet kreál az élet, amikor a befogadott fiatalok életkörülményeit figyelembe véve, a magára maradt és züllés veszélyének kitett, hajléktalan gyermeket azonnali segélynyújtásban kell részesíteni, mert hisz az illető földel alá juttatása egyenlő egy bimbózó élet megmentésével. Már pedig a törvénytábla korlátok között mozogva, ilyen esetekben, ha történetesen az állami gyermekmenhelyen hely nincs, a fiatalok bírójának nem tudná, mitévő legyen.

Így történt azután például, hogy az 1926-os esztendő folyamán 6 éven aluli gyermektől a 12 éves iskolaköteles korhatárig összesen 329 fordult meg az átmeneti fiúotthonban.

A m. kir. állami átmeneti fiúotthonba való beutalási jog a m. kir. igazságügyminisztériumot illeti, mivel azonban az élettől diktált helyzeteket haladéktalanul megoldani és áthidalni kell, ezért a felvétel semmiféle formalitáshoz nincsen kötve.

Az újonnan érkező növendék személyi adatait– iratai vagy saját bemondása alapján – bejegyzik, a fiatalok felvételéről pedig nyomban értesítik a legközelebbi hozzátartozókat és személyazonosságának tüzetes megállapítása céljából az intézet azonnal megindítja az eljárást.

Minden növendékről, személyes utánjárás mellett – Budapesten és vidéken – „környezetjelentés” készül (27.100/1909. I. M. számú rendelet 13. §).

A befogadott növendékeket korúknak, értelmi fejlettségüknek, előéletüknek és erkölcsi magatartásuknak megfelelően „családokba”, osztják be, a „családi” egységek élén szaképzett pedagógus, u. n. „családfő” áll.

Minőségüket illetőleg a növendékeket három osztályba sorolják. Első osztályba tartoznak azok, kik átmenetileg csak órákat, vagy legfeljebb napokat töltenek az intézetben. Ilyenek a talált gyermekek, vagy azok, akiket szüleikhez, esetleg vidékre leendő elszállítás vagy

gyógykezelés céljából utalnak be az otthonba, nemkülönben a munkabahelyezés céljából beutaltak, az önként jelentkezők, stb.

Második osztályba tartoznak azok a bíróilag beutalt fiatakorúak, akik ügyük bírói elintézéséig maradnak az otthonban, akik rendszeres orvosi, pedagógiai és pszichológiai megfigyelésben részesülnek. (Fb. 19. §.)

A harmadik osztályba azok tartoznak, akik javítónevelésüket (Fb. 52. §) a m. kir. igazságügyminisztérium rendelete alapján az átmeneti otthonban töltik.

A m. kir. áll. átmeneti fiúotthonban beható tanulmányozás, tudományos kutatás alá kerül az élet egyenes erkölcsi útjairól kisiklott kis embertípus. Szakemberek keresik a bűnözés okát, állapítják meg a bajt és írják elő a gyógyító eljárást. Az otthon növendékeit két orvos és az intézet pedagógusai testi, értelmi és erkölcsi vizsgálatnak vetik alá.

A testi vizsgálat kiterjed az általános testi fejlettségre, a lefolyt vagy fennálló betegségekre, az esetleges elfajulás jelenségeire és az idegrendszer működésére. A szakszerű vizsgálat felöleli az iskolai ismereteket, a felfogó és megtartó emlékezés terjedelmét és gyorsaságát, az egyéni tudás és érdeklődés körét, asszociációs vizsgálatok után az érzelmi és akarati tulajdonságokat, az esetleges meglévő tehetségeket. (Pszichotechnikai vizsgálatok.)

Az erkölcsi vizsgálat az akaraterő és ítélőtehetség megállapítására terjed ki. Ezzel a munkakörrel az intézet orvopszichológiai laboratóriuma foglalkozik intenzív formában.

A növendékek addig maradnak az otthonban, míg a megfelelő elhelyezésük lehetővé nem válik. Mindegyiket hajlamaiknak, egyéniségüknek és körülményeiknek megfelelően helyezik el azután részint munkába, részint más intézetbe, igazságügyi nevelőotthonokba, hadiárva-házakba, esetleg vissza a családi körbe, stb. Az intézetből elbocsátott, vagy munkába kihelyezett fiatakorúakkal az átmeneti otthon továbbra is kapcsolatot tart fenn, azok életkörülményeit figyelemmel kíséri és szükséghez mérten az ellenőrzés alkalmával nyert tapasztalatok szerint a kívánatosnak látszó intézkedéseket velük szemben foganatosítja. Ugyanis az 1908. évi XXXVI. és az 1913. évi VII., az úgynevezett Bn. és Fb. törvények lényegileg előírják (Bn. 22. §; Fb. 19. § 1. bekezdés stb.), hogy mm den erkölcsileg fogyatékos gyermek mellé pártfogó állíttassék. Azonban a Bn. és Fb. ezirányú intézkedését gyakorlatilag hosszú ideig megvalósítani nem sikerült. Végre fáradtságos és szívós, kitaró munka mellett a m. kir. áll. átmeneti fiúotthon igazgatója: Morvay László megoldotta e kérdést s a nemes és szép, de addig holt törvényszakaszokat az életbe realizálta.

Ma már az átmeneti fiúotthonból évenként kibocsátott 1500-2000 fiatakorú úgy hagyja el az intézet falait, hogy megélhetési lehetőségük biztosítása mellett, mindegyik mellé egy-egy társadalmi pártfogót állítanak, kiknek örökös ellenőrzése révén további életútjuk nem a züllés, hanem az emelkedés felé vezet.

A m. kir. áll. átmeneti fiúotthon kötelékében megfordult minden egyes fiatakorú (pedig jelenleg 12.874 külön egyénről szóló nyilvántartással dolgoznak s e szám napról-napra emelkedik) egészen nagykorúságának eléréséig állandó, éber figyelemmel kísért nyilvántartásba kerül s a föntebb említett, kiépített pártfogói lánckör segítségével, minden egyes fiatakorúval szemben kontaktust tartanak fenn.

Hogy ennek a gépezetnek a megszervezése milyen, a hivatali keretek határain és követelményein túlterjedő munkát igényelt, úgy hiszem, bővebben ecsetelnem nem kell.